

Την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, συνολικά 43 χιλιάδες Εβραίοι εκτοπίστηκαν από την Ελλάδα με προορισμό τον βιομηχανοποιημένο θάνατο των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Από αυτούς, λιγότερες από χίλιες ψυχές κατάφεραν να επιστρέψουν πίσω. Στο ενδιάμεσο, υπήρξαν Χριστιανοί γείτονες που προσπάθησαν να βοηθήσουν με αυταπάρνηση αλλά και άλλοι που συνεργάστηκαν με τον κατακτητή και καπηλευτήκαν τις περιουσίες τους. Είναι γνωστό: πολλές φορές η ιστορία γίνεται απάνθρωπη.

Πώς όμως ήταν η ζωή για τους Έλληνες Εβραίους την περίοδο της Κατοχής; Πόσα πράγματα γνωρίζουμε ή καλύτερα αγνοούμε για μια ακμάζουσα κοινότητα που εξοντώθηκε σχεδόν ολοσχερώς;

«Την ημέρα της αναχώρησης, οι άνθρωποι ξετρελαμένοι καίνε έγγραφα, χρήματα, σπάζουν τα έπιπλά τους με κραυγές πληγωμένων θηρίων, έπειτα εγκαταλείποντας τους καρπούς της δουλειάς τους φεύγουν στοιβαγμένοι σαν σαρδέλες μέσα σε βαγόνια για ζώα, και τους αντιμετωπίζουν με λιγότερο σεβασμό από αυτά» διαβάζουμε σε μία επιστολές που φιλοξενούνται στην έκδοση Μη με ξεχάσετε (εκδ. Αλεξάνδρεια), σε επιμέλεια Λεόν Σαλτιέλ.

Πρόκειται για γράμματα που έστελναν τρεις Εβραίες μητέρες από το γκέτο της Θεσσαλονίκης στους γιους τους στην Αθήνα, και η δουλειά του διδάκτορα της Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, με επίκεντρο το Ολοκαύτωμα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, έφερε το φως. Επιστολές που η λέξη «συγκλονιστικές» δεν είναι αρκετή για να τις περιγράψει.

Τι είδαν λοιπόν οι αυτόπτες μάρτυρες λίγο πριν οδηγηθούν στις πύλες του Ολοκαυτώματος; Τι σημαίνει για την Ελλάδα η εξόντωση της εβραϊκής κοινότητας και πώς το ίσως πιο προηγμένο έθνος της Ευρώπης έφτασε σε αυτή τη θηριωδία; Ο συγγραφέας του εξαιρετικού αυτού βιβλίου μας έλυσε όλες τις απορίες.

Πόσο επηρέασε τη Θεσσαλονίκη αλλά και άλλες πόλεις όπως τα Γιάννενα ο χαμός μιας τόσο ενεργής κοινότητας όπως αυτής των Εβραίων;

Η εβραϊκή κοινότητα σε πόλεις στην Ελλάδα, όπως η Θεσσαλονίκη και τα Γιάννενα, ήταν πολυπληθής, δραστήρια σε πολλούς τομείς και πολύ αξιόλογη. Τα μέλη της διέπρεπαν στην οικονομία, την πολιτική, τον πολιτισμό και τα γράμματα. Πολλές από τις καινοτομίες στη χώρα ήρθαν μέσω της εβραϊκής κοινότητας, όπως η τυπογραφία, μοντέρνες επιχειρήσεις, τραπεζικές υπηρεσίες αλλά και το εργατικό

Phoca PDF

κίνημα.

Με αυτό το σκεπτικό, ο χαμός 65.000 Ελλήνων Εβραίων κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος έφερε ένα βαρύ πλήγμα στην πατρίδα μας. Η Ελλάδα έχασε ένα πολύ ενεργό κομμάτι του πληθυσμού της, με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, διεθνείς διασυνδέσεις και μεγάλο αίσθημα φιλοπατρίας.

Ουσιαστικά, η εβραϊκή κοινότητα ήταν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της μεσαίας τάξης που είναι σε κάθε κοινωνία φορέας προόδου και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Από την άποψη αυτή, το Ολοκαύτωμα στέρησε από τη χώρα έναν πληθυσμό που θα έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας τις τελευταίας δεκαετίες.

Από τη στιγμή που πάτησαν οι Ναζί το πόδι τους στην Ελλάδα, πόσο γρήγορα ξεκίνησε η συστηματική εξόντωση του εβραϊκού πληθυσμού;

Οι Γερμανοί κατέλαβαν την Ελλάδα σε διαδοχικές φάσεις, αρχίζοντας από τον Απρίλιο του 1941, αφότου ήρθαν προς βοήθεια των Ιταλών συμμάχων τους που έχαναν στο αλβανικό μέτωπο. Το επόμενο διάστημα, η χώρα χωρίστηκε σε τρεις ζώνες κατοχής, κάτι που έκρινε και την τύχη του εβραϊκού πληθυσμού σε αυτές τις περιοχές.

Οι Γερμανοί κράτησαν κάποιες στρατηγικές για αυτούς περιοχές, όπως τη Θεσσαλονίκη, τον Πειραιά, μέρη της Κρήτης, κάποια νησιά και μια λωρίδα στον Έβρο κατά μήκος των συνόρων με την Τουρκία. Οι σύμμαχοι τους Βούλγαροι κατέλαβαν την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης την οποία και προσάρτησαν. Οι Ιταλοί πήραν το υπόλοιπο κομμάτι της χώρας.

Οι Γερμανοί ήθελαν να επιβάλουν τα αντιεβραϊκά μέτρα σε όλη τη χώρα σε ενιαία μορφή, αλλά συναντούσαν την αντίδραση των Ιταλών, καθώς κάποια σημαντικά μέλη της εβραϊκής κοινότητας ήταν Ιταλοί πολίτες. Για αυτόν το λόγο άργησαν να ξεκινήσουν τους διωγμούς του εβραϊκού πληθυσμού.

Ουσιαστικά, οι πρώτοι που συλλαμβάνουν τους Εβραίους στις ζώνες που έλεγχαν ήταν οι Βούλγαροι, την 1 Μαρτίου 1943. Ακολουθούν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης που εκτοπίζονται από τους Γερμανούς από τις 15 Μαρτίου ως τον Ιούνιο 1943. Οι Εβραίοι της υπόλοιπης Ελλάδας αρχίζουν να μπαίνουν στο μάτι των Γερμανών μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο του 1943, όταν καταλαμβάνουν όλη τη χώρα και τους επόμενους μήνες εκτοπίζουν τους Εβραίους όλης της ελληνικής επικράτειας.

Με λίγα λόγια, πώς ήταν η καθημερινότητα ενός Έλληνα Εβραίου την περίοδο της Κατοχής;

Θα επικεντρωθώ κυρίως στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, όπου έμενε ουσιαστικά το μεγαλύτερο μέρος του εβραϊκού πληθυσμού. Όταν μπήκαν οι Γερμανοί, οι Εβραίοι υπέφεραν όσο και οι χριστιανοί συμπολίτες τους. Υπήρχε πείνα, έλλειψη αγαθών, τρομοκρατία, εκτελέσεις, αλλά χωρίς διαφοροποίηση.

Phoca PDF

Αυτό αλλάζει από το καλοκαίρι του 1942, με την συγκέντρωση των Εβραίων της πόλης στην πλατεία Ελευθερίας για καταναγκαστική εργασία, την καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου και έπειτα τον εγκλεισμό στα γκέτο, το κίτρινο αστέρι και τελικά τη μεταφορά στα στρατόπεδα θανάτου στην Πολωνία. Σε αυτό το διάστημα, η καθημερινότητα της εβραϊκής κοινότητας έχει γίνει ένας εφιάλτης, με αγωνία για το παρόν και το μέλλον τους.

Πιστεύεις ότι το ευρύ κοινό έχει γνώση του τι περίπου συνέβη τότε ή δεν έχει ιδέα;

Από την έρευνα μου, φαίνεται ότι η ευρύτερη ελληνική κοινωνία ήταν ενήμερη για το δράμα των Εβραίων. Οι Εβραίοι ζούσαν σε κεντρικές περιοχές των πόλεων, δραστηριοποιούνταν σε πολλούς τομείς της οικονομίας και συνεργάζονταν στενά με την τοπική κοινωνία.

Άρα δεν μιλάμε για έναν πληθυσμό που ζούσε απομονωμένος ή σε κάποια μακρινή περιοχή. Από τα δημοσιεύματα του τύπου της εποχής, αλληλογραφία αλλά και άλλες πήγες, είναι φανερό ότι οι γείτονές τους είναι και αυτοί αυτόπτης μάρτυρες αυτών των τραγικών γεγονότων.

Είχαν ιδέα οι άνθρωποι που ζούσαν στα εβραϊκά γκέτο της εποχής τι τους περίμενε στο τέλος της σιδηροδρομικής γραμμής πού τους έστελναν. Ναι ή όχι;

Οι Εβραίοι, όπως επίσης και οι Χριστιανοί γείτονές τους, δεν γνωρίζουν ότι ο τελικός προορισμός του εκτοπισμού είναι ο βιομηχανοποιημένος θάνατος στα στρατόπεδα εξόντωσης, αν και όλα γύρω τους, η πείνα, η βία, τα τρένα με 80 άτομα σε κάθε βαγόνι χωρίς φαγητό ή υγιεινή, δεν τους αφήναν πολλές ψευδαισθήσεις για τα πραγματικά κίνητρα του κατακτητή.

Σε γενικές γραμμές, οι Χριστιανοί βοήθησαν ή όχι τον διωκόμενο εβραϊκό πληθυσμό;

Όπως σε όλη την Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα είχαμε πολλών ειδών συμπεριφορών. Κάποιοι που με μεγάλη αυταπάρνηση έσωσαν τους Εβραίους συμπολίτες τους, άλλοι που έδειξαν αδράνεια ή αδιαφορία και άλλοι οι οποίοι είτε επιβουλεύτηκαν τις εβραϊκές περιουσίες είτε έδρασαν σαν καταδότες ή και συνεργάτες των κατακτητών.

Υπάρχει μια έντονη ιστορική φήμη σχετικά με τη Θεσσαλονίκη, η οποία θέλει πολλές μεγάλες περιουσίες της πόλης να στήθηκαν πάνω στις περιουσίες των Εβραίων που χάθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τι έχεις να πεις για αυτό;

Είναι αλήθεια ότι μια μερίδα του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης είχε μεγάλη περιουσία και έντονη επιχειρηματική δραστηριότητα. Μετά την εκτόπιση του εβραϊκού πληθυσμού, οι περιουσίες τους δόθηκαν από τους Γερμανούς σε χριστιανούς μεσεγγυούχους, πολλοί από τους οποίους τις επιβουλευτήκαν. Από την

Phoca PDF

ιστορική έρευνα υπάρχουν αρκετά παραδείγματα.

Τελικά, υπάρχει κάποια εξήγηση για το πώς το ίσως πιο προηγμένο ευρωπαϊκό έθνος έφτασε στο σημείο να δημιουργήσει το Άουσβιτς, την πιο απάνθρωπη και φρικιαστική σύλληψη της ανθρώπινης ιστορίας;

Η ιστορική έρευνα συνεχίζεται και η απάντηση στην ερώτησή θα πρέπει να λάβει υπόψη διαφορετικούς αλληλοσυνδεόμενους παράγοντες.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο αντισημιτισμός ήταν στον πυρήνα του Ναζιστικού μύθου και προπαγάνδας, δηλαδή διάφορες θεωρίες συνωμοσίας ότι οι Εβραίοι ελέγχουν τον κόσμο ή ότι έχουν ύπουλα σχέδια, πάνω στον οποίο χτίσανε την αναγκαιότητα του πολέμου.

Μπορεί οι Εβραίοι να ήταν τα πρωταρχικά θύματα των Γερμανών, αλλά μην ξεχνάμε ότι τα τελικά θύματα του πολέμου ήταν γύρω στα 70 με 80 εκατομμύρια, με την Ελλάδα να χάνει γύρω στις 500 με 800 χιλιάδες ψυχές.

ΠΗΓΗ: [oneman.gr, 28.10.2021]

Phoca PDF